

ПРАВОВА ОСВІТА

УДК 347.8(082)

І. М. Сопілко,
доктор юридичних наук, доцент

ПОВІТРЯНЕ І КОСМІЧНЕ ПРАВО: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ

У статті мова йде про дискусійні питання, що обговорювались під час Всеукраїнської науково-практичної конференції «Аеро – 2015. Повітряне і космічне право». Автором визначено основні проблеми розвитку повітряного і космічного права та окреслено шляхи їх подолання. Доведено важливість впровадження наукових досліджень у навчальний процес.

Ключові слова: повітряне право, космічне право, конференція, дискусійні питання, безпека, цивільна авіація.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний період розвитку українського суспільства характеризується системними змінами у всіх сферах соціального життя, зокрема і у правовій. Характерними для сьогодення є трансформаційні перетворення та ускладнення суспільних відносин, що вимагає не лише удосконалення нормативно-правових актів, а й активізації наукових досліджень, у тому числі в галузі повітряного і космічного права. Навчально-науковий Юридичний інститут НАУ завжди планує свої наукові заходи відповідно до важливих та актуальних проблем, які потребують нагального вирішення. Так, уже декілька років поспіль ми обговорюємо на наших конференціях «Аеро. Повітряне і космічне право» такі дискусійні питання, як: приєднання України до Спільного авіаційного простору, безпека повітряного простору як складова державної безпеки, удосконалення повітряного законодавства та внесення змін до Повітряного кодексу України, особливості публічного адміністрування та посилення відповідальності за злочини в сфері цивільної авіації тощо. Кожного разу сподіваємось, що наші пропозиції будуть враховані, та, на жаль, реформи в авіаційній сфері, як і у всіх інших, відбуваються дуже повільно. І зараз ведеться неналежна нормотворча робота щодо імплементації в національне законодавство України вимог та стандартів авіаційного законодавства Європейського Союзу, як і раніше в Україні відсутня Державна програма безпеки польотів, як того вимагає Стандарт 19 «Управління безпекою польотів» Чиказької Конвенції, система сертифікації експлуатантів України не відповідає сучасним вимогам Стандарту 6

«Експлуатація повітряних суден» Чиказької конвенції, що суттєво впливає на безпеку польотів навіть при перевезенні вищих посадових осіб Держави. Взагалі нормативна база України значно відстає в питаннях інкорпорування та імплементації стандартів і правил ЄС, що не дозволить протягом багатьох років ефективно використовувати всі переваги Угоди з ЄС «Про спільний авіаційний простір». Є потреба також у розробленні правових механізмів державної підтримки вітчизняних авіакомпаній, які узгоджуватимуться із законодавством ЄС у сфері забезпечення конкуренції, сприятиме зміцненню конкурентних позицій українських авіаперевізників в умовах лібералізації ринку авіаперевезень та захисту національних інтересів держави.

Саме тому важливим є наукове опрацювання та обговорення сучасних проблем формування та перспектив розвитку авіакосмічної галузі, а також наукова дискусія по проблемах, пов'язаних із: статусом, застосуванням і прогресивним розвитком міжнародного і національного космічного права, інноваційними засадами публічного адміністрування в галузі авіації, актуальними питаннями кримінального права в сфері авіаційного транспорту, особливостями приватно-правового регулювання авіаційної галузі, вдосконаленням господарсько-правового регулювання відносин у сфері авіації, перспективами успішної інтеграції українського ринку авіаційних перевезень в європейський та міжнародний ринки, історико-правовими аспектами розвитку повітряного і космічного права, тощо.

Метою статті є з'ясування проблемних питань розвитку повітряного і космічного права та надання пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. 26 листопада 2015 року в Навчально-науковому Юридичному інституті за участю вчених у сфері повітряного і космічного права, авіації, а також керівників та фахівців юридичних установ та організацій відбулася Всеукраїнська конференція молодих учених і студентів «Аеро-2015. Повітряне і космічне право». Конференція виправдала наші очікування щодо нових перспективних наукових досліджень у галузі повітряного і космічного права, які мають безпосередній зв'язок із практикою, а також значно розширила коло спілкування молодих науковців та сприяла виробленню пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення законодавства відповідно до тих змін, які відбуваються сьогодні в суспільстві та державі.

Відкривали урочисте пленарне засідання конференції – Володимир Харченко – в.о. ректора, проректор з наукової роботи НАУ, д.т.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України; Ірина Сопілко – директор НН ЮІ НАУ, д.ю.н., професор; Світлана Мельничук – заступник начальника відділу правового забезпечення Державної авіаційної служби України. У своїх виступах вони наголосили на тих проблемах, які потребують нагального вирішення, і висловили сподівання на те, що молоді науковці із своїм новим прогресивним мисленням якраз і зможуть вирішити ті складні завдання, які стоять перед юридичною наукою, зокрема у правовому регулюванні авіаційної та космічної галузі.

З цікавістю були заслухані змістовні доповіді Галини Суислової – керівника Інституту ІКАО, професора, заслуженого працівника вищої школи України, експерта ІКАО, Катерини Водоласкової – провідного фахівця тендерно-договірної відділу Державного підприємства «Міжнародний аеропорт Бориспіль», к.ю.н., Ігоря Копотуна – проректора з навчальної роботи Інституту ЗРУ, д.ю.н., старшого наукового співробітника, Сергія Кузіна – начальника відділу управління ризиками – державного інспектора з авіаційного нагляду за льотною експлуатацією Державної авіаційної служби України, Олега Комісарука – заступника начальника окремого контрольно-пропускного пункту «Київ», Олександра Пасенюка – судді Конституцій-

ного Суду України, к.ю.н., професора, заслуженого юриста України, Сергія Петкова – заступника директора Департаменту антикорупційного законодавства та з питань юстиції і безпеки Міністерства юстиції України, д.ю.н., професора, Вікторії Рибачок – віце-президента ПП «Юридичне бюро Рижого», к.ю.н., Семена Стеценка – першого заступника начальника Інституту кримінально-виконавчої служби, д.ю.н., професора, члена-кореспондента Національної академії правових наук України, заслуженого діяча науки і техніки України, Анатолія Суббота – професора кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Національного університету державної податкової служби України, д.ю.н., Станіслава Філіппова – професора кафедри кримінального права Національної академії державної прикордонної служби України, к.психол.н., доцента.

Заслухавши та обговоривши 229 доповідей учасників конференції з 20 регіонів України та 2 зарубіжних держав, 30 навчальних закладів та 13 установ і організацій, були сформульовані важливі загальні положення про особливості сучасного стану розвитку повітряного та космічного права. Учасники конференції – молоді вчені, аспіранти та студенти довели, що їм не байдуже майбутнє держави, що вони і надалі готові працювати над собою, удосконалюватись, здійснювати нові наукові відкриття – а все задля того, щоб змінити нашу країну на краще.

Під час наукової дискусії учасники дійшли до спільної думки про те, що Угода про Спільний авіаційний простір з ЄС – перша угода, результат якої миттєво відчують громадяни України. Для українців інтерес у розвитку цивільної авіації полягає у: збільшенні доходів вітчизняних підприємств і податкових надходжень до бюджету; забезпеченні надання населенню якісних послуг за оптимальними цінами; забезпечення національної безпеки у сфері пасажирських авіаційних перевезень. Створення Спільного авіаційного простору базується на взаємному вільному доступі до ринку послуг авіаперевезень, рівних умовах конкуренції та спільних правилах, зокрема, в сферах безпеки польотів, авіаційної безпеки, організації повітряного руху, захисту навколишнього середовища та спільних галузевих соціальних нормах, розвитку співпраці між авіапромисловими комплексами ЄС та України. За результатами аналізу впливу Угоди про Спільний авіаційний простір на ринок пові-

тряних перевезень України встановлено, що лібералізація ринку між Україною та країнами ЄС матиме позитивний ефект: доступ українських авіакомпаній до ринку ЄС – збільшення пасажиро- та вантажопотоків, реалізація трансферного потенціалу України (розвиток міжнародного хабу в аеропорті Бориспіль), розвиток регіональних аеропортів України, збільшення рівня зайнятості, залучення низькобюджетних перевізників на український ринок, збільшення кількості польотів, обслуговуваних Украерорухом.

Науковці, що брали участь у дискусії, довели, що державні закупівлі є інструментом екологічної безпеки в авіаційній галузі. В наш час суспільство зіткнулося із серйозними наслідками екологічних проблем в авіаційній галузі, таких як: атмосферні забруднення, шумове забруднення, забруднення води та ґрунту, радіоактивні відходи, руйнування озонового шару. Україна входить до 20-ки найбільших забруднювачів планети і несе свою частку відповідальності за негативні наслідки господарської діяльності. А власне саме державні закупівлі і можуть стати на варті екологічної безпеки наземного обслуговування цивільної авіації. Важливо лише звернути увагу на те, що закупівля аеропортової техніки, обладнання, використання відповідних робіт та послуг для обслуговування повітряних суден мають відповідати нормам екологічної безпеки. На конкретних прикладах було продемонстровано, що хоча державні закупівлі є одним серед багатьох інших інструментів забезпечення екологічної безпеки наземного обслуговування цивільної авіації, вони відіграють ключову роль у ефективному використанні ресурсів економіки.

В ході конференції були розглянуті також теоретико-правові засади розвитку системи права України на сучасному етапі функціонування правової системи. У зв'язку з цим, зокрема, дискутувались питання, пов'язані з необхідністю виділення нових галузей права. Акцентувалась увага на допустимості застосування теоретико-правової категорії «комплексна галузь права» для її визначення. Було доведено, що впровадження нових термінів на кшталт «комплексна галузь права» у теорію системи права без належного теоретичного обґрунтування не тільки не допоможе вирішити питання перебування системи державно-владних інституцій відповідно до сучасних реалій правової дійснос-

ті, а й спричинить поглиблення суперечностей у вирішенні дискусійних питань юридичної науки. В цьому контексті детально було обговорена проблема складної долі повітряного права, при цьому було запропоновано збільшення кількості наукових досліджень з цієї комплексної галузі права, що допоможе їй утвердитись і розвиватись.

Учасники конференції констатували, що правове регулювання суспільних відносин у сфері повітряного простору відіграє важливу роль у соціальному бутті будь-якої країни, її політичному, військовому, економічному, господарському, екологічному житті тощо. У контексті безпекології упорядкування відносин їх учасників у повітряному просторі потребує і у змісті національної безпеки, її складових – безпеки людини, суспільства, держави, світового співтовариства. Не є винятком з цього і правове регулювання суспільних відносин у сфері повітряного простору України. Це зумовлює інтерес до суспільних відносин у повітряному просторі з боку багатьох осіб, суспільства, держави, міжнародного співтовариства. Зазначене викликає також потребу нормативно-правового (юридичного) узгодження інтересів учасників суспільних відносин у повітряному просторі.

Ще одним важливим дискусійним питанням, що обговорювалось на конференції, стало визначення напрямів удосконалення форм і методів публічного адміністрування у галузі авіації. Оскільки одним із факторів настання авіаційних подій є ефективність управлінського впливу суб'єктів владних повноважень на суспільні правовідносини, що складаються у сфері авіаційних перевезень, організації повітряного руху та використання повітряного простору України, то в умовах поступової інтеграції України до європейської спільноти першочергового і невідкладного вирішення потребують назрілі, пов'язані з цим проблеми. В ході дискусії було запропоновано: реорганізацію Державної авіаційної служби України, вдосконалення функцій із регулювання питань аеронавігаційного обслуговування, організації повітряного простору та функцій із сертифікації суб'єктів, об'єктів авіаційної діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) в галузі цивільної авіації; збільшення кількості державних інспекторів з авіаційного нагляду та осіб, уповноважених на проведення відповідних перевірок, з урахуванням

висновків аудитів, здійснених Міжнародною організацією цивільної авіації.

Обговорюючи курс поступової інтеграції України до європейської спільноти, кінцевою метою якого є набуття нашою державою членства у Європейському Союзі, учасники конференції висловили думку про те, що цей процес передбачає, у тому числі, системну імплементацію у національне законодавство директив Ради Європейського Співтовариства, що визначають та встановлюють основні стандарти діяльності авіаційних перевізників і заходи забезпечення безпеки міжнародних польотів. Указане прямо обумовить процес адаптації національних авіаперевізників до нових умов авіаційної діяльності та потребуватиме додаткових матеріальних ресурсів, а також фінансових витрат з їх боку. Виходячи із цього, у процесі проведення податкової реформи та розробки проекту нового Податкового кодексу України суб'єктам законодавчої ініціативи необхідно було б опрацювати механізм пільгового оподаткування на перехідних період діяльності національних суб'єктів господарювання, що надають послуги у сфері повітряного перевезень, із метою зменшення податкового навантаження на них.

Щодо космічного права, то у зв'язку зі збільшенням масштабів космічної діяльності постає необхідність вдосконалення правового інструментарію вирішення спорів та застосування міжнародно-правової відповідальності. На сучасному етапі розвитку міжнародного космічного права відсутній базовий нормативний акт для означеної галузі права, а також існують прогалини у чинному міжнародному космічному праві, що зумовлює необхідність прийняття Універсальної Конвенції ООН з космічного права, наприклад, на зразок Конвенції ООН з морського права 1982 р. А з метою вирішення проблеми охорони космічного простору від техногенного сміття постає необхідність розробки та прийняття міжнародного багатостороннього Договору про запобігання утворенню космічного сміття і управління космічним рухом, що забезпечить належний рівень контролю і управління космічним рухом, а також регулювання можливих напрямів видалення космічного сміття.

Серед отриманих в ході конференції результатів також були виокремлені ті, що дозволять істотно урізноманітнити і покращити навчальний процес:

- з кожним роком у конференції приймає участь все більше молодих науковців, що свідчить про поживлення наукового інтересу до тематики, заявленої у назві. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню рівня підготовки фахівців у сфері правого регулювання авіакосмічної та інших галузей економіки, правового забезпечення виробництва, експлуатації та ремонту літальних апаратів, правової регламентації використання повітряного і космічного простору, забезпечення повітряних перевезень та безпеки польотів та ін.;

- для студентів, які вперше прийняли участь у науковому заході такого рівня, це дало змогу переконатись у важливості науково-дослідної роботи у вищому навчальному закладі, спробувати свої сили і можливості, розвинути свої здібності;

- для студентів і молодих учених, які систематично займаються науковими дослідженнями, цей захід допоміг у налагодженні нових контактів із своїми колегами з інших вищих навчальних закладів, а також визначив для них окремі напрями наукової діяльності на майбутнє;

- обрана та підготовлена тема доповіді на конференцію буде впливати на вибір студентом спеціалізації для здобуття ОКР «Магістр» та ОКР «Спеціаліст».

- опубліковані тези є суттєвим доповненням до списку наукових досліджень студентів, що значно підвищить рейтинг студента при зарахуванні у магістратуру.

Висновки. Подальший розвиток повітряного і космічного права в Україні безпосередньо пов'язаний із необхідністю активізації наукових досліджень у галузі сучасного повітряного і космічного права. Учасники конференції наголосили на необхідності здійснення подальшої роботи з удосконалення чинного законодавства України, яким регулюється діяльність повітряного права України загалом та його окремих інститутів. У ході наукової дискусії вирішили окремі отримані результати впроваджувати в навчальний процес, що дозволить його істотно урізноманітнити і покращити. В ході дискусії були визначені перспективні наукові дослідження для магістрів, аспірантів та молодих вчених та висловлені думки про необхідність використання висновків конференції для розвитку наукових досліджень науково-педагогічного складу кафедр. Доведено також, що розвиток повітряного та космічного права створить важ-

ливі передумови для якісного поглиблення знань, соціального прогресу, слугуватиме міжнародному співробітництву з метою вирішення

нагальних проблем соціально-економічного розвитку України.

И. Н. Сопилко

Воздушное и космическое право: дискуссионные вопросы

В статье речь идет о дискуссионных вопросах, которые обсуждались во время Всеукраинской научно-практической конференции «Аэро – 2015. Воздушное и космическое право». Автором определены основные проблемы развития воздушного и космического права и определены пути их преодоления. Доказана важность внедрения научных исследований в учебный процесс.

Ключевые слова: воздушное право, космическое право, конференция, дискуссионные вопросы, безопасность, гражданская авиация.

I. Sopilko

Air and Space Law: discussion questions

In this article we are talking about controversial issues discussed during the All-Ukrainian scientific-practical conference «Aero – 2015. Air and space law». The author of the basic problems of Air and Space Law and the ways to overcome them. Importance implementation of scientific research in the educational process.

Key words: air law, space law, conference, discussion questions, security, civil aviation.